Leo Horneman, 1911-1944(*, zie bij inhoud)
'Hij was een echte joodse jongen' (karakterisering door Bertus van der Vliet)

Naar het SS-concentratiekamp Vught op 22 april 1943
Op 18 oktober 1943 van Vught naar kamp Westerbork
Op 19 oktober 1943 op transport naar Auschwitz
Daar vermoord

Foto d.d. juni 1934 ("Geposeerd ten dienste van de fotomontage") Uit fotoalbum van Leo

Levensloop (echter, slechts flarden)

Kind
Leo werd geboren op 4 augustus 1911 te Utrecht, als zoon van Abr. Ph. Horneman en Saartje Horneman-Kaufman.
In de burgerlijke stand van de gemeente Utrecht werd hij opgenomen als Eliazer Izaäk Horneman.
Zijn vader was vleeshandelaar/slager, geboren in 1865 of 1866.
Zijn moeder was geboren te Arnhem, 14 april 1872.
Het gezin woonde op Bilderdijkstraat 2 Utrecht.

De ouders van Leo

Uit fotoalbum van Leo

Leo was enig kind en werd zeer beschermd opgevoed (zie echter begin deel 3). Bertus van der Vliet herinnert zich een foto van 'kleine Leo' te hebben gezien, met slagersvoorschootje en slagermutsje op.

Muziekschool

Leo bezocht de muziekschool te Utrecht en kreeg daar pianoles van mej. Van Oost. De lessen waren volgens Bertus van der Vliet erg saai; ze bestonden vooral uit toonladders en vingeroefeningen (zoals bij meer pianoleraren in die tijd het geval was). Ook hanteerde zij de methode om een "viduitje" (twee en een half cents stuk) op de rug van de pianospelende hand te leggen. De vingers moesten zó los van de hand bewegen dat de munt er niet af viel. Dat is bijzonder moeilijk. De methode - ook door anderen gehanteerd - heeft veel pianisten 'RSI' bezorgd.

Pianoleraar en een leerling van toen.

Al op jonge leeftijd was Leo zelf actief als pianoleraar. Uit een bijzondere bron weten we dat ook bij hem toonladders een grote rol speelden. Deze bijzonder bron is ook een bijzondere vrouw, mevrouw Ro S.Horneman-Leverpoll (Horneman is de naam van haar overleden man, naar haar beste weten geen familie van Leo). Mevrouw Horneman geeft al vele jaren lezingen over de oorlog, het nazidom en de vervolging van joden en anderen. Zij doet dit op scholen, kazernes, verenigingen en instellingen, waaronder het herdenkingscentrum Westerbork. Haar doel is: OPDAT ZIJ NOOIT VERGETEN WORDEN. Zij is in Westerbork gevangen geweest en vandaar met het op één na laatste transport gedeporteerd naar het concentratiekamp Bergen Belsen. Twee dagen voor het kamp werd bevrijd werd zij met 2500 andere gevangen in veewagens gestopt om hen naar Theresiënstadt te brengen. Daar zouden zij vergast worden. De trein kon echter niet meer door de fronten van de Amerikanen en Russen komen. Velen lieten tijdens het transport het leven. Na tien dagen werden de overlevende gevangenen door de Russen bevrijd.
Mevrouw Horneman is nu - december 2005 - 83 jaar, maar onverminderd actief om mensen, vooral jongeren, te laten beseffen wat rassenwaan heeft veroorzaakt. Zij is thans woonachtig in Nijverdal, maar vóór en in de oorlog woonde zij in Utrecht. Toen ik haar - in eerste aanleg vanwege de naamsgelijkenis - vertelde over het gedenkschrift kwam zij al vlug met de verrassende mededeling dat zij zes jaar, vanaf haar 8e , bij Leo op pianoles was geweest. (Dat zou dan van 1934-1940 zijn geweest. j.c..) Maar, moest zij 'bekennen', ze had er niet zo veel plezier in gehad. Het was altijd maar toonladders, en Leo was niet bepaald gemakkelijk. Niettemin, als ze haar les goed had geleerd, speelde hij wel eens quatre mains met haar. Dat was dan weer leuk; 'Für Elise', herinnert zij zich nog. Nog iets bijzonders is dat zij een andere leerling, Suze Turksma, goed had gekend (zie briefje van vader Turksma in "Keuze uit het fotoalbum"). Uit dit briefje leren we dat Leo ook wel eens leuke muziekstukjes opgaf.

Conservatorium

Terwijl hij nog lessen volgde op de muziekschool bezocht Leo al het conservatorium te Utrecht. Hij studeerde daar gelijk met o.a. Bertus van der Vliet. Na enkele jaren brak hij echter zijn studie af, omdat die moeilijk meer te verenigen was met zijn activiteiten in de lichte muziek. Die activiteiten waren 'not done' in de conservatoriumwereld * en daarnaast maakten ze het vaak onmogelijk om aanwezig te zijn bij lessen en oefeningen.
Later haalde Leo nog wel het diploma van een muziekschool / conservatorium te Antwerpen.

* (Bertus van der Vliet: "toen voor de krant een foto gemaakt zou worden van een band waar ik in meespeelde 'vermomde' ik me met een snor en een andere haardracht")

Twee foto's uit 1931:

Uit albums van Bertus en Rie van der Vliet

1 2 3 4 5 6 7

Studenten van het conservatorium bijeen, nadat zij gerepeteerd hebben als assistent-koor bij de opvoering van de operette "Der Zigeunerbaron" van Johann Strauss Jr. en de opera "Der Rosencavalier" van Richard Strauss, door het Mainzer Stadttheater in september 1931.
In het midden (4, kleiner dan de anderen) Leo Horneman. ("Hij gedroeg zich graag als aanvoerder"-BvdV).
Enkele andere namen: (1) Bertus van der Vliet, (2) Albert Indermauer, (3) Johan Patist (later concert-pianist), (5) Piet Westerhout (later directeur van de Muziekschool te Zutphen), (6) Fred Menting, (7) Gijs Daalhuizen

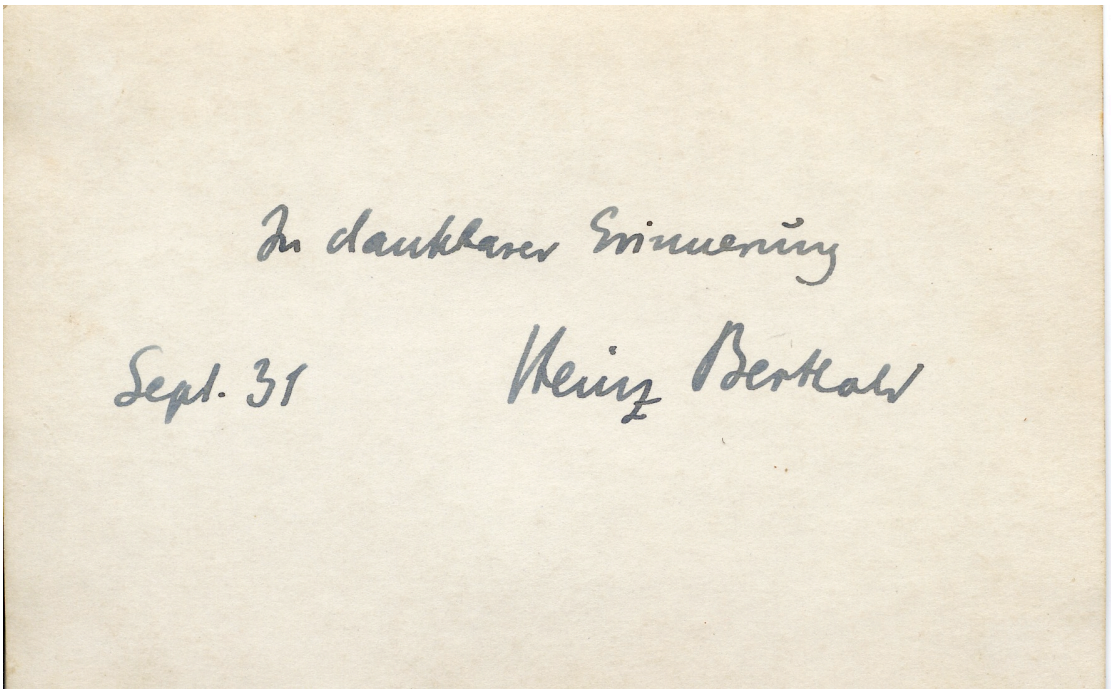

Achterzijde van de tweede foto

Heinz Berthold was 2e dirigent en kwam een week voor de voorstelling naar Utrecht om het koorwerk er bij de studenten "in te stampen".

Lichte muziek

Vanaf ca. 1930 speelde Leo als pianist in grotere en kleinere bands, overal in het land. Daarnaast arrangeerde hij en gaf hij pianoles bij hem thuis op Bilderdijkstraat nr. 2 in Utrecht, waar hij met zijn ouders woonde (zijn vader overleed in 1934). Vanaf 31 oktober 1940 woonde hij met zijn moeder op Lorentzlaan nr 22 bis.

Zijn voorbeeld was het pianospel van Charlie Kunz, een bekende Engelse pianist. Hij arrangeerde in diens stijl: voor de linkerhand het rythme en de basisaccoorden, voor de rechterhand de melodie, vaak in uitgewerkte accoorden.
Hij had daarbij veel geleerd van een bekende Utrechtse pianist, Harry Stafhorst, die jarenlange ervaring had als pianist op grote passagiersschepen.
Men was niet eenkennig: speelwijzen werden bij ontmoetingen van muzikanten besproken, beproefd en daarmee in zekere mate uitgewisseld. Ook Bertus van der Vliet, eveneens muzikant en pianoleraar, deed in deze uitwisselingen mee.
Een andere Utrechtse pianist in die tijd was Bart Stuivenberg.
Allen werkten bij gelegenheid ook als "(dans)lespianist", toen de grammofoon nog niet zijn intrede had gedaan.

Voor zijn lessen schreef Leo de muziek van bekende songs geheel uit.

De bewaarde titels zijn:

I’m in the mood for love (“les II”) (tweemaal)
Get yourself a new broom (“les III”)
Copper coloured gal (“les IV”)
When it’s sleepy time down south
(Mogelijk worden ook nog teruggevonden: "I saw stars" en "Basin Street")

Leo speelde ook accordeon. Die kwam vooral aan bod bij de tango. De dans, met z'n 'sensualiteit', werd vaak met argwaan bekeken. (Later werd de tangomuziek geciviliseerd en populair gemaakt door het orkest van Arie Malando.) De accordeon speelde ook een rol bij vakanties (zie 'keuze uit fotoalbum'). En ook nog in het kamporkest van Vught (zie 'keuze uit "Vught, poort van de hel!" ').

Eigen band

In 1934 richtte Leo zijn eigen band op, onder de naam "Bob Bee and his Boys". "Bob Bee" was dus Leo Horneman; men kan dit wel zien als een van z'n grapjes.
Zijn 'grote voorbeeld' was de (dansmuziek-)band “The HotMixers” onder leiding van Nic. van Oostrum, die elke Zaterdagavond en Zondag een volle zaal trok in gebouw "De Plompe Toren" aan de Voorstraat, hoek Drift. ("De Plomp" werd later verkocht aan een bioscoopconcern dat er de City-bioscoop in vestigde, die nog steeds op dezelfde plaats aanwezig is). Een ander voorbeeld was, volgens Bertus van der Vliet, de goede Engelse band van John Curry. Hier zijn echter verder geen gegevens over bekend.

Een band oprichten is één, werk ervoor vinden is twee, werk blijven vinden is drie.

Stap één lukte prima, hij vond goede muzikanten, waaronder Bertus van der Vliet, die het avontuur wel met hem wilden aangaan. Leo stond als deskundig, ijverig en als volhouder bekend. Hij zorgde voor goede arrangementen of hij maakte die zelf.
Een deel van zijn orkestarrangeerwerk is (bij Bertus en Rie van der Vliet) bewaard gebleven. Het zijn mogelijk "klad"versies; ze zijn echter volledig uitgewerkt, voor vier instrumenten. Eén titel, "I got rhythm" van George Gershwin, is opgenomen in het addendum. Andere titels zijn vernoemd. Er zijn ook drie "nette" uitwerkingen voor bepaalde instrumenten. Op twee ervan staat als auteur vermeld "Bob Bee", op de andere "Leo Horneman". Bijzonder is ook een omslag waarop staat: "Bob Bee (5)", "alt-sax" (doorgestreept, en "KLAD PAPIER" , waar de omslag blijkbaar later voor diende.

Stap twee lukte ook. De band werd ingehuurd om te spelen in een zaal van restaurant l'Europe, boven de Scala bioscoop, toentertijd aan de Viestraat te Utrecht, later aan de Potterstraat, inmiddels echter opgeheven. De ingang van l'Europe was aan het Vreeburg.

Om ook stap drie goed aan te pakken liet Leo promotiefoto's maken en een 'fotomontage', waarop de band in enkele poses was afgebeeld en uiteraard het adres waar geboekt kon worden: Bilderdijkstraat 2, Utrecht.

De promotiefoto's: (uit albums van Bertus en Rie van der Vliet)

Bob Bee and his Boys

Linker foto: midden Jan Smit, drummer; verder van links naar rechts: Leo Horneman, piano en bandleider, Bertus van der Vliet, saxofoon en klarinet, Jan van Wijngaarden, trombone, Teus ter Haar, tenorsaxofoon en viool, Bob Overeem, trompet en bas. Foto's genomen in de zaal van l'Europe.

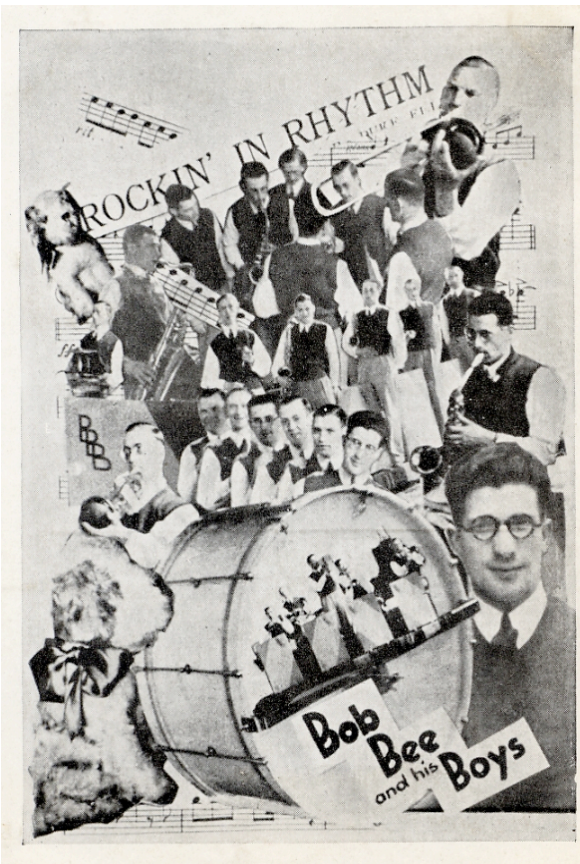

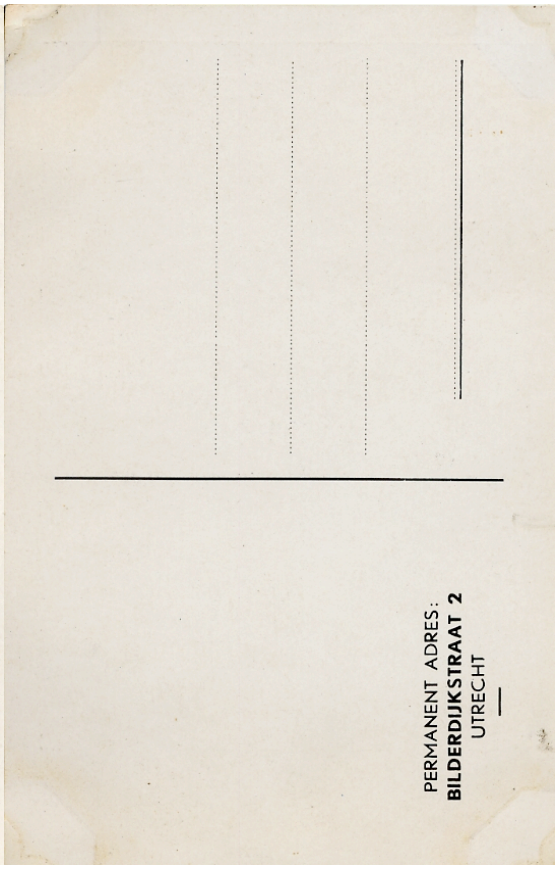

"Fotomontage" ter promotie van de band. Rechts de achterzijde (Uit albums van Bertus en Rie van der Vliet)

En hij adverteerde; hieronder een advertentie in het blad "De Musicus" (algemeen muziekblad):

BOB BEE and his BOYS.
Het Attractie-Dans-Orkest
6 personen.
Rhythmic-Show-Triozang-Stepdance.
VRIJ 1 September.
Aanvragen van Directies en Agenten aan: Bob Bee, Bilderdijkstraat 2, Utrecht.

Musicus" 24-8-34

Uit fotoalbum van Leo

Jammer genoeg bleef zakelijk succes uit. Het ging al niet goed met stap twee. Er kwamen maar weinig mensen., Als bezoekers een bijna lege zaal zien schieten ze gauw weer weg.
Na enkele maanden proberen werd de onderneming beëindigd door zaaleigenaar Willems.

Leo had geen zakentalent. Het lukte slechts sporadisch om andere opdrachten voor de band te krijgen, waaronder één keer in Tilburg. De muziek was prima in orde, hij had goede muzikanten, hij had goede arrangementen, maar dat alles was niet voldoende. Hij kon zijn orkest niet handhaven.

Bertus van der Vliet heeft ondanks het uiteindelijk mislukken heel goede herinneringen aan de episode "Bob Bee and his Boys".

Pianist, accordeonist, arrangeur, na 'Bob Bee'

Leo moest na 'Bob Bee' elders emplooi vinden en vond dat als pianist, als accordeonist en als arrangeur, o.a. bij de, volgens Bertus van der Vliet zeer goede, landelijk opererende bands van Jackie Holker en Majo Marco en de in Utrecht opererende band van John van Brück.
Ook elders kon Leo goed werk vinden. Hij had bijvoorbeeld een contract van drie maanden in "De Rustende Jager" (populair: "De Rus") in Bergen-binnen. Om daar "binnen te komen" moest je een goede muzikant zijn.
Ook gaf hij in deze periode les, zoals ook blijkt uit het verhaal van mevrouw Horneman (bladzijde 2).

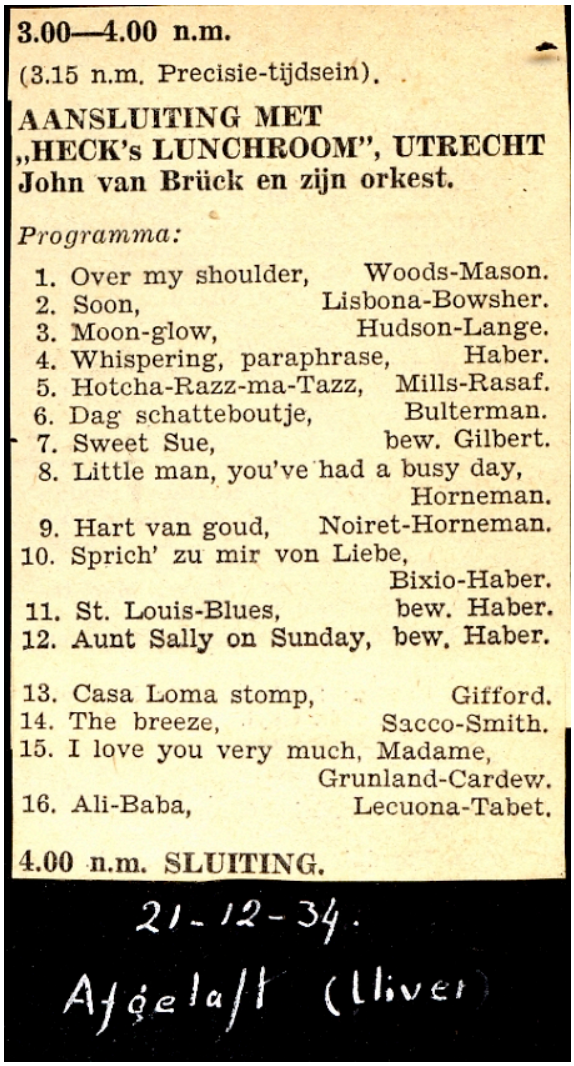

3.00—4.00 n.m.

(3.15 n.m. Precisie-tijdsein).

AANSLUITING MET
„HECK's LUNCHROOM", UTRECHT
John van Brück en zijn orkest.

Programma:

1. Over my shoulder, Woods-Mason.
2. Soon, Lisbona-Bowsher.
3. Moon-glow, Hudson-Lange.
4. Whispering, paraphrase, Haber.
5. Hotcha-Razz-ma-Tazz, Mills-Rasaf.
6. Dag schatteboutje, Bulterman.
7. Sweet Sue, bew. Gilbert.
8. Little man, you've had a busy day, Horneman.
9. Hart van goud, Noiret-Horneman.
10. Sprich' zu mir von Liebe, Bixio-Haber.
11. St. Louis-Blues, bew. Haber.
12. Aunt Sally on Sunday, bew. Haber.
13. Casa Loma stomp, Gifford.
14. The breeze, Sacco-Smith.
15. I love you very much, Madame, Grunland-Cardew.
16. Ali-Baba, Lecuona-Tabet.

4.00 n.m. SLUITING.

21-12-34.

Afgelast (Uiver)

Hiernaast het programma van een concert in 1934. Nr. 8 is gearrangeerd (of mogelijk gecomponeerd) door Leo Horneman, nr. 9 evenzo, in samenwerking met een andere musicus.* Het concert zou uitgezonden worden op de radio. Volgens het bijschrift van Leo werd echter de radiouitzending (of het hele concert?) afgelast wegens het verongelukken van "De Uiver", het beroemde KLM-toestel dat een jaar eerder de luchtrace Londen-Melbourne had gewonnen. Onbekend is of het concert later nog is uitgevoerd en uitgezonden.

* uit deel 2 valt op te maken dat Leo alleen arrangeur van de song resp. het liedje is geweest. Mabel Wayne is de componist van 'Little man', Louis Noiret is de componist van "Hart van Goud".

Uit fotoalbum van Leo

Muziek tijdens de duitse bezetting

Tijdens de duitse bezetting werd al snel het werk voor bands bemoeilijkt. Engels/Amerikaanse songs werden verboden. Men was echter "creatief": men verving gewoon de Engelse titels door Nederlandse. Bertus van der Vliet herinnert zich dat "Honeysuckle Rose" werd benoemd als "Klimop".

Natuurlijk hadden de Duitsers dat na een tijdje door en werd door de "Kultuurkamer"* de muziek zelf op de korrel genomen. Met maniakale precisie werd de aard van de jazz en de daaraan verwante lichte muziek 'ontleed' en werden daarop gebaseerde verboden uitgevaardigd.

Een positief effect is wel geweest dat er veel Nederlandstalige liedjes ontstonden, zoals: "Als op het Leidseplein" (de lichtjes weer eens branden gaan) en "Eens zal de Betuwe in bloei weer staan". Ook sommige Duitse 'schlagers" vonden hun weg, bijvoorbeeld: "Zwei Gitaren am Meer", "Unter den Roten Lanterne von Sankt Pauli" (hab' ich dir zum Abschied geküsst), of werden zelft populair: "Lily Marleen").

* In november 1940 werd het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten door 'Rijkscommissaris voor het bezette gebied' Seyss Inquart opgericht. Het onderdeel 'Kultuurkamer' daarvan werd op 30 mei 1942 opgericht. Deze moest bewerken dat alle kunstuitingen en kunstenaars zich zouden voegen naar wat de bezetter voor toelaatbaar hield.

Het volgend product van de 'kultuurkamer' legde de jazz- en amusements-muziek aan de leiband:

DEPARTEMENT VAN VOLKSVOORLICHTING EN KUNSTEN.

VOORWAARDEN verbonden aan het verleenen van een vergunning voor dans- en amusementsorkesten.

VERBOD VAN NEGROIDE EN NEGRITISCHE X ELEMENTEN IN DANS- EN AMUSEMENTSMUZIEK.

Inleiding.

De volgende bepalingen beoogen een aanvang te maken met het herstel van den Europeeschen geest in de hiertelande gemaakte dans- en amusementsmuziek, door laatstgenoemde te ontdoen van die primitief-negroide en/of -negritische muziekelementen, die geacht kunnen worden op opvallende wijze in strijd te zijn met de Europeesche klankvoorstelling.

Deze bepalingen gelden als een uit practische overwegingen geboren overgangsmaatregel, welke aan een algemeen herstel vooraf dient te gaan.

Verbod.

Het is verboden in het openbaar muziek te maken, die in belangrijke mate de kenmerken draagt van de wijze van improviseeren, uitvoeren, componeeren en arrangeeren door negers en negrito's.

De Secretaris-Generaal kan een uitzondering toestaan:
1. voorzoover met deze muziek een strikt wetenschappelijk of strikt opvoedkundig doel wordt nagestreefd;
2. voorzoover deze muziek vertolkt wordt door personen die twee of meer negroïde of negritische grootouders hebben.

TOELICHTING.

Verboden zijn:

A. in de voordracht:

1. de toepassing van een overmatig rubato in die melodieën en melodische improvisaties, die geconcipieerd zijn in een binaire maatsoort (2/4, 4/8, 4/4 en ¢) en die begeleid worden door muziekinstrumenten met melodische, harmonische en/of rhythmische functies, welke worden verwezenlijkt in een machinale, alle deelen van het metrum gelijkwaardig beklemtoonende rhythmiek.
In jazzterminologie: de toepassing van het metrisch-rhythmische aspect van den "swing", d.i. het opwekken van de wrijving tusschen melodie en rhythme, wanneer dit rhythme "four a bar" is;

2. de toepassing van door excessief vibrato, liptechniek en/of schudden van het muziekinstrument verkregen tonaal ongedefinieerde mordenten pralltrillers, dubbelslagen, opwaartsche glissandi.
In jazzterminologie: de toepassing van de effecten, die bekend zijn als "dingo", "smear" en "whip";

(vervolg in de bijlage "keuze uit knipselalbum", pag. 11..17).

Het stuk is niet gedateerd; uit de plaats in het knipselalbum - op de eerste bladzijde - zou men najaar 1942 kunnen veronderstellen. Het is ook niet ondertekend. Uit recent onderzoek is als schrijver Willem Henri Adriaan van Steensel van der Aa naar voren gekomen en inderdaad als verschijningsdatum november 1942. (Wouters - zie vervolg in keuze uit het knipselalbum - en NIOD-archief.)

Joodse musici mochten al gauw helemaal niet meer optreden. Leo kon daarna alleen nog werken als leraar en als arrangeur. Voor het laatste bleef practisch alleen de lichte Franse, Duitse, Nederlandse en Weense muziek over. Hij stelde o.a. een potpourri samen met liedjes als "Ich möchte mal im Grinzing sein" en "Wien, Wien, nur du allein". Bertus van der Vliet vindt de potpourri leuk gearrangeerd; hij werd zelfs na de oorlog nog gespeeld, onder de titel "Vienna in Swingtime".
Waarschijnlijk voor zijn lessen maakte Leo eenvoudige arrangementen van Franse, Duitse en Nederlandse liedjes. Copieën van enkele bewaarde exemplaren van de laatste zijn in het addendum opgenomen.

Joodsche Raad

Leo is lid geweest van de “Joodsche Raad” in Utrecht. Naar de redenen hiervoor kan men slechts gissen. Enkele gissingen van auteur dezes zijn: dat hij er door vooraanstaande personen uit de joodse gemeenschap voor gevraagd werd en hij niet graag weigerde, dat hem voorgespiegeld werd dat het lidmaatschap hem min of meer bescherming zou bieden, zijn neiging om 'aanvoerder' te zijn en dat hij misschien iets voor anderen kon doen. Bedacht moet worden dat toentertijd nog niet doorgedrongen was dat vrijwel alle 'ausgewanderte" joden uiteindelijk vergast werden.

Het einde

Leo is getransporteerd naar het SS-concentratiekamp Vught op 22 april 1943.
Zijn kampnummer in Vught was 8180.
Als musicus heeft hij deel uitgemaakt van het kamporkest. 1)
Als verpleger heeft hij in het ziekenhuis van het kamp gewerkt.
Op 18 oktober 1943 werd hij van Vught naar kamp Westerbork getransporteerd. 2)
De dag erna, 19 oktober 1943, is hij op transport gesteld naar Auschwitz, in een groep van 1007 personen.
In het "In Memoriam"-boek, gebaseerd op gegevens van Rode Kruis na de oorlog, staan als datum en plaats van overlijden vermeld: 31 maart 1944, Polen.
Deze datum en plaats zijn echter gegeven aan allen waarvan de werkelijke datum en plaats van overlijden niet zijn te achterhalen, zo wordt vermeld door het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

Leo liep - nog in Utrecht - met een zelfmoordpil op zak (Bertus van der Vliet heeft dit zelf van Leo vernomen). Onbekend is of hij die heeft gebruikt, danwel heeft willen of kunnen gebruiken.

1) Uit "Vught, poort van de hel!": "In het voorjaar van 1943 was het bevel gekomen dat er een amusementsorkest moets worden opgericht;" (…) "Een groote maand draaide de boel, toen kwam de schunnige opzet aan het licht. De galapremière van een nieuw en fraai programma was aangekondigd, de toegangsprijs op f. 2,50 gesteld (voor de bloemperkjes!), alle plaatsen waren lang tevoren uitverkocht…. en precies 24 uur voor het grote gebeuren werd het gansche kamporkest, als onderdeel van een transport naar kamp Westerbork gestuurd. De geheele recette werd natuurlijk ingepikt en iedereen van zijn kostbare instrumenten beroofd."

2) Uit de data hierboven zou men kunnen concluderen dat Leo niet gelijk met met het kamporkest meegetransporteerd is ("een groote maand" na "voorjaar 1943"), maar nog een periode als verpleger in Vught heeft “mogen” blijven.

Leo's moeder.

Leo's moeder is met het transport van 13 april 1943 vanuit Westerbork getransporteerd naar kamp Sobibor, en daar op 16 april 1943 om het leven gebracht (datum volgens "In Memoriam" boek). Dit ondanks een attest, op 9 oktober 1942 geschreven door dokter H.M.Engelhard van de psychiatrische en neurologische kliniek van het Stads- en Academisch Ziekenhuis te Utrecht, dat mevrouw S. Horneman-Kaufmann in verplegingshuis "De Jong" diende te worden opgenomen. (zie keuze uit het knipselalbum blz. 3).
Toen Leo zelf naar Vught werd getransporteerd was zijn moeder dus al omgebracht.

De accordeon

Leo had een prachtige accordeon, merk Scandalli, toen (ca 1939), fl.1400,- kostende (te vergelijken met, anno 2005, zeker 20 x zoveel = fl. 28000,- = ¤. 12700,-), een kapitaal bedrag. Toen ook hij zou worden gedeporteerd bracht hij zijn eigendommen onder bij vrienden. De accordeon bracht hij bij Bertus en Rie van der Vliet. Zij bewaarden hem al de jaren "als hun baby"; bij verblijf elders sleepten ze hem met zich mee.
Leo had gezegd dat, mocht hij niet terugkomen, de accordeon voor zijn vriendin Stella Hartog was. Enkele dagen na de oorlog meldde Stella zich bij Bertus en Rie en werd de accordeon aan Stella overhandigd. De dag erna* belde Stella dat de accordeon uit de gang van haar huis, waar hij tijdelijk was neergezet, was gestolen. Directe navraag bij muziekhandels in de wijde omgeving leverde helaas niets op. "Gangdiefstallen" kwamen in die tijd veelvuldig voor.

Leo had ook bij anderen eigendommen ondergebracht. Daarbij had hij een methode om wat meer zekerheid te krijgen over het ongebruikt terugkrijgen van bepaalde spullen....Op het ene adres bracht hij de linkerschoenen en de broeken van zijn pakken onder, op een andere adres de rechterschoenen en de colberts ("echt waar!" zeiden mij Bertus en Rie. j.c.).

Humor

Leo had een eigen type humor. Op deze manier:
Slecht weer vandaag hè, Leo? Antwoord: "Nou ik vind het helemaal niet mooi".
"Gisteren was het niet zo mooi als morgen"
"Ik heb gezien wat je gezegd heb"
"Buiten is het kouder dan achter een boom"
Op de vraag: "smaakt het?" als antwoord: "Ja; kan je het horen?".
En op een vraag als: "ga je met ons mee?" het antwoord "Nee, jij?" en dat zeggend 'met de handjes los', vlak voor zich, iets uitgespreid, als het ware meevragend en met bijpassend 'onnozel' gezicht.

Ook een vorm van humor zou men kunnen noemen dat Leo het ontbreken van het Utrechts conservatoriumdiploma later "compenseerde" met het diploma van een conservatorium in Antwerpen. Volgens Bertus was het niveau daarvan nog niet dat van een LO-akte muziek. Maar Leo kon ermee schermen.

* In deel 2, rubriek I, bladzijde 9 is de datering anders

Karakter

Leo was vrijmoedig, jiddisch en had zeker charme.

Hij had flair om met vrouwen om te gaan en andersom leken vrouwen hem te mogen. Iets definitiefs lijkt echter niet ontstaan te zijn. Bertus en Rie weten van de joodse Stella Hartog, maar hij had ook een christenvriendin,Wieb. Zie ook zijn vakantie- en andere foto's in 'keuze uit het fotoalbum'.

Leo was een perfectionist. Hij had alles prima in orde en was heel netjes op zijn kleren. In zijn conservatoriumtijd liep hij rond in een "ratiné" jas (Van Dale: ratiné: dubbelweefsel waarbij door ratineren kleinere of grotere noppen op de stof zijn gemaakt), droeg een Garibaldi (bolhoed) en had slobkousen aan.

Leo had een onverwoestbaar humeur. Als hij zich ergerde, kon je dat niet aan hem merken.

Maar het ging wel eens fout: Leo vraagt vlak voordat hij ergens moet gaan spelen: "Moedeg" (jiddisch voor 'moeder'), “wil je m'n broek even oppersen?” Moeder kwijt zich van haar taak doch maakt de vouwen dwars op waar ze horen te zijn. Gevolg: een smoking met "vierkante" broekspijpen, waarmee Leo op de bühne stond. Een week lang was hij kwaad..

Leo was een typisch joodse man, maar hij was - in tegenstelling tot wat men nogal eens van joden verwacht - niet zakelijk. Hij was geen verkoopman.

Leo was heel ijverig. Om te leren schreef hij hele arrangementen over die gebruikt werden in de band van Dick Willebrands.

(Opgetekend uit de conversaties met Bertus en Rie van der Vliet, als antwoord op de vraag: hoe kwam Leo over?)

Na de oorlog

Dat Leo niet meer terug zou komen werd duidelijk toen Wim Cornelissen, voorheen collega-musicus, doch vanaf 1934 dansleraar in zijn eigen school te Utrecht, enige tijd na de Duitse capitulatie een boekje verkreeg over het concentratiekamp Vught. Er stond een pagina in met het programma van een ‘cabaret-avond’ in kamp Vught, waarin Leo Horneman als harmonica-solist en als arrangeur voorkwam. Daarmee was het zeker dat Leo Horneman geen schuilplaats had weten te vinden. Hij heeft minstens één poging daartoe ondernomen. *

* Waarom kregen maar zo weinig joden een schuilplaats bij andere Nederlanders? Zo vroegen en vragen sommige ver-na-de oorlog-schrijvers of -publicisten zich, op verwijtende toon, af. Een mogelijk antwoord, van auteur dezes: Het verbergen van een jood werd bij ontdekking - door onvoorzichtig gedrag, door loslippigheid of een verspreking, door de uiting van een argeloos kind, door verraad of bij razzias - per omgaande bestraft met concentratiekamp of executie. Tegenover dit grote risico stond dat, tot zeer ver in de oorlog, geen (goed) mens wist dat termen als "tewerkstelling" / "arbeidsdienst" / "werkverruiming"/" judische Auswanderung" voor joden de dood zou betekenen. Ook veel slachtoffers wisten het niet of konden of wilden het niet geloven - getuige bijvoorrbeeld de 'we houden moed en tot ziens na de oorlog '-brieven die zij vanuit Westerbork nog schreven naar familie of bekenden. De joden zouden in Polen moeten gaan werken. Moest je je leven zo in de waagschaal stellen en je gezin in de ellende storten, omdat je buurman, je goede vriend, je collega, gedwongen werd te verhuizen naar een ander land? En dat zou toch hopelijk maar een paar jaar duren? Zo bleef men, hoe ontdaan en ontzet ook, toezien. Zo moest men, hoe verbeten ook, toezien. De overmacht was te groot en de burger werd van voldoende redenen voorzien om niet heldhaftig te hoeven zijn. De Holocaust is duivels opgezet.

Bespiegeling

Nog een vraag aan Bertus en Rie gesteld: "wat denken jullie dat Leo bereikt zou hebben, als het leven zonder oorlog en Holocaust door zou zijn gegaan?"

Eerste reactie: "Dat is moeilijk…." Maar na wat nadenken, Bertus: "Hij zou als een goede muzikant verder zijn gegaan. Hij had schik in het arrangeren en waarschijnlijk zou hij nóg wel eens een poging gedaan hebben om een orkest te formeren. Liefst groter, met meer instrumenten en instrumentgroepen, om te kunnen arrangeren in mooiere en verdergaande harmonieën en accoorden".

(Een mening van schrijver dezes: Leo kon toen al mooie harmonieën maken, die soms doen denken aan het werk van toparrangeurs uit veel latere tijd. Daarnaast was Leo ondernemend (als 23-jarige al een orkest oprichten) en hardwerkend zoals blijkt uit de vele arrangementen - alles met de hand geschreven. Dit zijn toch wel ingrediënten voor een succesvolle muzikale carrière.)

Colofon

Dit gedenkschrift is door mij opgetekend, Joop Cornelissen, zoon van Wim Cornelissen en Miep Cornelissen-Scheepmaker. Mijn vader was vóór zijn start als dansleraar (1930, eigen school in 1934) eveneens als musicus werkzaam, vaak samen met Leo en ook met Bertus.

Foto uit familie-album Cornelissen:

V.l.n.r.: W. Kroes, banjo; Simon Jacobs, trompet, viool; Wim Cornelissen, saxofoon, klarinet, viool; Theo Mansveld, slagwerk; Leo, piano, accordeon. Simon Jacobs was tevens violist in het USO. (Simon, eveneens joods, heeft, met echtgenote en twee kinderen, op een Utrechts onderduikadres de oorlog kunnen overleven). Onbekend is wie zijn hoofd om de hoek steekt van het schot links van de piano. Ook de locatie is onbekend. De foto zal van omstreeks 1929 zijn.

Dankwoord

Ik zeg dank aan:

- Bertus en Rie van der Vliet-Dekker; Jan van Scorelstraat 92, Utrecht. Zonder hen had dit gedenkschrift niet tot stand kunnen komen. Hun gegevens en verhalen zijn opgetekend in 2003 en 2004.

Bertus en Rie van der Vliet, foto uit 2002

- Mevrouw Els van der Meer van het Nationaal Monument Kamp Vught die het boekje "Vught, poort van de hel!" met o.m. de pagina van het cabaret herontdekte. Ook de overige tekst over het kamporkest werd van haar verkregen. Daarnaast heeft zij nuttige aanwijzingen gegeven bij het redigeren.

- René Kruis van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie die de beschikbare feitelijke kampgegevens en nadere informatie over het stuk over 'verboden muziek' heeft kunnen verstrekken,
- en de aandacht vestigde op het boek van Cees Wouters, getiteld: "Ongewenschte muziek". Het instituut bezit, uiteraard onder zeer veel meer, het archief van de "Zentralstelle für judische Auswanderung" en de administratie van kamp Vught.

- Nationaal Monument Kamp Vught als instelling die een biografiënverzameling is begonnen.

= Dat heel veel uit dit gedenkschrift mogelijk is geworden dankzij de documenten van Leo Horneman zelf is een, helaas zeer navrant, feit.

Februari / december 2005

Joop Cornelissen
Burg. Stemerdinglaan 54
4388 AB Oost-Souburg
T: 0118 461952
E: control-research@hetnet.nl

In memoriam Bertus van der Vliet.

Op 10 september 2004 is Bertus van der Vliet overleden, in de leeftijd van bijna 92 jaar. Op 15 september daaropvolgend werd hij herdacht, in een uur van herinnering en muziek. Naast zijn echtgenote Riet van der Vliet-Dekker en andere familieleden werd de herdenking bijgewoond door zijn vele oud-leerlingen en relaties uit de muziekwereld en vrienden – waarbij het laatste veelal ook voor de eerstgenoemden van toepassing was. Bertus werd herinnerd als iemand wiens leven vanaf zijn jeugd vol was van muziek, als hard studerend en werkend, als begeesterend docent en dirigent, en als raak observator en geestig verteller. Hij had behalve voor muziek belangstelling voor vele andere onderwerpen en was begiftigd met een zeer goed geheugen.

Bertus is zeer actief geweest, in zowel de lichte als de klassieke muziek. In de lichte muziek speelde hij in meerdere ensembles. Vóór de Tweede Wereldoorlog was dat bijvoorbeeld in de in Utrecht zeer bekende band "The HotMixers" van Nic. van Oostrum, na de oorlog o.a. in de Skymasters. Zijn instrumenten waren vooral saxofoon, trombone en klarinet. Daarnaast is hij dirigent geweest van vele koren.

Bertus was opgeleid aan het conservatorium te Utrecht, met als specialisaties piano en koordirectie. Zelf heeft hij vele leerlingen opgeleid en op hen zijn liefde voor de muziek overgebracht. Hij heeft vele arrangementen gemaakt, en transcripties van de ene toonsoort naar de andere waren voor hem geen probleem. Hij was componist van meerdere klassieke en semiklassieke stukken, die in de kring van vrienden bekend en gespeeld zijn; hij zette bijvoorbeeld enkele gedichten van Toon Hermans op toon, voor piano, sopraan, alt en bariton. Dit stuk en enkele andere van zijn composities werden in het uur van herinnering uitgevoerd.

Aan Bertus van der Vliet zullen velen met goede herinneringen terugdenken.

Aan het gedenkschrift voor Leo Horneman heeft hij zeer veel bijgedragen. Het eerste exemplaar van wat nu deel 1 heet (van een deel 2 was nog geen sprake) kon hem nog bij leven worden overhandigd. Hij heeft het doorgenomen en 'was er verrukt over', zo zei Rie van der Vliet. Zijn waardering van het gedenkschrift is een bekroning op zich.

Joop Cornelissen

februari 2005